

Nõva kirik

Läänemaa peidetud pärl

Nõva küla, Nõva vald, Lääne maakond

Projekt: Elo Sova ja Eva Mölder (OÜ Vana Tallinn)

Restaureerimistööd: OÜ Rändmeister

Tellijä: EELK Nõva Püha Olevi kogudus, esindaja juhatuse esimees Silja Silver

AJALUGU

Kui 2002. aasta lõpul selgusid Nõva kiriku dendrokronoloogilise uuringu tulemused, oli kohalik rahvas pisut löödud. Senini peeti hoone sünniajaks aastat 1636, millega Nõva kirik edestanuks isegi meie vanimat puidust pühakoda Ruhnus. Nüüd tuli leppida teadmisesega, et kirik on rohkem kui sajand noorem. Nimelt langesid dateeritud palgipuude viimased kasvuaastad vahemikku 1749–1751. Siiski on alust arvata, et praegune kirik pole sel kohal esimene ja 1636. aastal mainitud eelkäija põles maha 18. sajandi esimese poole lõpul.

Ristkülikulise saali ja läänetorniga kirikul puudub mahuliselt eristuv altariruum, selle ülesannet täidab omapärase „võiduvärvava“ eraldatud saali idaosa. Seinte lihtne algjahendus – vooderdamata ja värvimata rõhtpalk – püsis ootamatult pikalt. Alles 19. sajandi lõpu-kümnendel (kapitaalremondi ajendiks võis olla kohaliku meistri Gustav Terkmanni oreli valmimine 1885. aastal) kaeti saali seinad õhukeste siledade laudadega. Seinte ülaosa värviti halliks, allosa vormistati tumedama paneelina, mille lõpetas klassikaline „sametpael“ ehk tume triip. Seinu värviti hiljem veelgi, nende hele-tume põhijaotus jäi püsima. Interjöõri põhjalikust uuendamisest pääses vaid lõhestatud palkidest põrand, mille kirvega tahatud pind läks küll riidu peene seinalaudisega, kuid sellegipoolest põrandat isegi ei värvitud. Algsest sisustusest säilisid pingid, mis naistepoleel on erinevalt meeste pinkidest siiani seljalaudadeta. Altari, kantsli ja orelirõdu kõrval on 19. sajandi lõpu lisandustest kõige pilkupüüdavamad pärgamendile trükitud värviliste piltidega aknad idaseinas.

Palgi- ja lauaajastule järgnes interjöõris plaadiaeg: 1971. aastal kaeti seinad ja lagi vineertahvlitega ning põrand puitkiudplaadiga. Seinte värvimisel järgiti varasemat paneelkujundust, põrand värviti mõistagi pruuniks. Sajandi lõpus, 1989. aastal värvisid kunstitudengid sisustuse (v.a altari) üle.

Viimase kümnendi tööd on keskendunud kiriku välimikule. 2012. aastal proteesiti seinte alumised raiekorrad ja restaureeriti tornikiiver. Aastatel 2014–2015 restaureeriti katusekandmik ning löödi ja tõrvati uus laudkatus. Aastatel 2018–2019 parandati ja värviti fassaadilaudis.

INTERJÖÕRI RESTAUREERIMINE 2019. AASTAL

2002. a uuringute käigus avati vineertahvlite alt põhjaseina fragment ning põrandat katvate puitkiudplaatide alt väike osa põrandast altari kõrval. Nähtavale tuli 19. sajandi lõpu interjöõrilahendus – seinalaudis ja värvimata laudpõrand –, mille avamisest sai interjöõri restaureerimise esmane ülesanne.

Ajaloolise interjöõri avastamine: seinad, lagi

ja põrand. Seinte ülaosas tuli nähtavale teistkordsest värvimisest pärinev hall liimvärv, allosas sinakasroheline õlivärvipaneel. Paiguti puiduni kulunud ja kriimustatud hallil värvil oli pealmise pudedal valge kriidivärvi jääke.

Ehitusaegne lagi oli alles altariruumi kohal, saali kohal oli lae kõrgust orel kirikusse mahutamiseks tõstetud. Lage oli kahel korral värvitud eri tooni valge õlivärviga, mis teineteisest läbi kumades muutsid värvipinna üsna kirjuks. Niiskuskahjustused olid jättnud värvipinda pruunikaid laike ja rante. Õlivärve kattis tugev ja kohati paks kriidivärvi kiht.

Altariruumi ja saali eraldava ava moodustasid laealused tõmbtalad, mille vahele oli ehitatud saelõike-laudadest balustraad. Alguses seinaga ühte tooni olnud hallid tõmbtalad värviti 1970ndatel üle valge õlivärviga.

1

Balustrilauad olid samal ajal koos sisustusdetailidega värvitud ühtmoodi halliks.

Põrand oli määratud: sellel leidus arvukalt värvitilku ja -niresid ning oksooliplekke.

Ülevärvimisest konserveeriva käsitluseni. Plaatide eemaldamisega nähtavaks saanud ajalooline interjäär mõjus veenvalt tervikliku ja valmina. Koguduse soov korrastada interjөөr ja seinu mitte üle värvida andis tööde käigule uue suuna. Suures osas loobuti interjөөri projekti-järgsest kujundamisest ning avatud pindadel otsustati teha vaid hädavajalikud parandused ja värvimine.

Niiskuskahjustuste parandamine. Liigniiskusest pehastunud seinalauad või lauaotsad asendati vanade laudadega, mis jäid üle lääneseina lõunapoolses lõigus, kust need eemaldati kiriku ehitusaegse palkseina eksponeerimiseks. Enamik lae niiskuskahjustusi olid väikesed, piirdudes värvikihi pruunistumise või pudenumisega.

Põrand oli tervikuna säilinud heas korras, kuid osa põrandalaudu vajus käimisel. Need tõsteti üles, alustalastikku tihendati ja lauad kinnitati kruvidega uute talade külge. Kruvipead kititi. Värv- ja oksooliplekid õnnestus eemaldada mehaanilisel viisil, kaaperauaga. Kittimisest ja plekkide eemaldamisest jäänud heledamad laigud ühtlustuvad aja jooksul.

1. Nõva kirik. Alates 2012. aastast on restaureeritud kiriku tornikiiver, katusekandmik ja fassaad. Aastatel 2014–2015 löödi ja tõrvati uus laudkatvus. Fotod Peeter Säre
2. Vaade avatud põrandale ja osaliselt vineerkatte alt avatud seintele

2

3. Lae värvimine laseerival meetodil linaõlivärviga.
Foto Eva Mölder
4. Eksponeeritud ehitusaegne palksein ja tornialune eeskoda.
Fotod Peeter Säre

Värvipindade konserveeriv käsitlemine. Nii sein- kui ka laelaudis puhastati pealmisest kriidivärvist elektrilise lihvijaga, millel kasutati jäiga lihvpaperi asemel pehmeid lihvimisvõrke. Seinte lauakonarusi puhastati ka skalpelliga. Üldpuhastusest jäänud tolm ja valkjas värvikirme eemaldati seintelt taignakummiga. Tõmbtaladelt seinavaa kohal püüti valget õlivärvi eemaldada mehaaniliselt skalpelliga ja keemiliselt värvieemaldajaga Wenfex. Mõlemad meetodid osutusid liiga aeganõudvaks ega andnud eksponeerimisvalmis tulemust. Tõmbtalad otsustati ümbritseva seina tonaalsuses üle värvida.

Suuremad värviparandused tehti ja rikutud või tumenenud alad värviti vanadel laudadel valge kaseiinvärvi põhise halli alusvärviga. Kuna seinu oli värvitud kaks korda – esimeses kihis roheka ja teises kihis sinakashalli värviga –, oli seina tonaalsus väga muutuv. Alusvärvi ja väiksemate värvikadude toneerimiseks kasutati kuivpastelle. Meetod võimaldas väga täpselt järgida ümbritseva pinna tooni. Materjalina on kuivpastell küll

Plaatide eemaldamisega nähtavaks saanud ajalooline interjäär mõjus veenvalt tervikliku ja valmina. Koguduse soov korrastada interjäär ja seinu mitte üle värvida andis tööde käigule uue suuna.

kergesti maha pühitav, kuid hall seinavärv jääb inimeste aktiivse tegutsemise alast kõrgemale.

Õlivärvipaneeli värvikadude toneerimiseks kasutati linaõlivärve Villa Lin. Paneeli servajoone ja laelause portejoone puuduvad lõigud taastati.

Laudiseparanduse pind põhjaseinas (neli uut lauda) värviti halli seinavärvi alal kahes toonis halli täismati lateksvärviga, mis vedeldati veega peaaegu pooleks. Värvitüübi valikul osutus kaalukaks soov saavutada täismatt värvipind. Lateksvärvi pind toneeriti pastellidega ümbritseva liimvärvipinna sarnaseks. Paneeli laudiseparandus kaeti linaõlivärvidega.

Lae laseeriv värvimine. Lae õlivärvid olid ebaühtlase säilivuse ja tonaalsusega. Kohati paljandunud puit oli niiskuskahjustuste alal tumenenud ja pehmenenud. Ajaloolise viimistluse ühtlustamiseks värviti lagi laseerivalt üks kord kollakasvalge linaõlivärviga. Eesmärk oli vältida uuena mõjuva monokroomse värvipinna teket, kuid pehmedada pärast puhastamist tekkinud värvikontraste. Laseerivalt viimistletud laepind, millest vana värvipinna kirjusus läbi kumas, sobitus seinavärvi ebaühtlusega. Ühtlasi võimaldas ülevärvimine konsolideerida ebaühtlaselt säilinud vana värvi ja puidu.

Uus värv. Varem õlivärvidega kaetud pinnad oreilirõdu alal ja balustraadiga tõmbtalad kaeti Villa Lin'i värvidega. Eraldi pöörati tähelepanu liimvärvi ja õlivärvi pinna tonaalsuse kokkuvõtmisele. Õlivärvi läikest tingitud kontrasti vähendamiseks pesti liimvärviga piirnevat õlivärvi lakibensiiniga.

Põhja- ja lõunaseina akende, aknalengide, aknaavade raamistuse ja siseuste lengi värvimisel lähtuti projektis antud värvidest.

Põranda viimistlemise proovid. Värvimata põranda-laudu prooviti viimistleda nii naturaalse vaha kui ka naturaalse õliga. Mõlemad vahendid muutsid liialt põranda-laua naturaalselt värvitooni. Sel põhjusel loobuti vahatamise või õlitamise mõttest ning otsustati jätkata põranda hooldamist vee ja roheline seebiga pestes.

Sisustusdetailid. Lisatööna tehti värviparandusi pingistikul, oreilirõdu sammastel ja rinnatisel ning idaakende raamidil ja lengil. Sellega ühtlustati paiguti kulunud, pudenenud või mehaaniliste vigastustega värvipind. Edaspidi on kavas need projektis antud värvi-lahenduse alusel üle värvida.

KOKKUVÕTE

Tööd Nõva kirikus tehti koguduse algatusel parimaid restaureerimispõhimõtteid silmas pidades. Selle tulemusena loodi tasakaalustatud interjäär, milles puudub vanade ja uute värvipindade silmatorkav kontrast. Interjäär on terviklik ja eksponeeritud viimistlus rõhutatult ajalooline, millesse vahest ei olegi vaja uute värvilahendustega sekkuda.

5

6

- 5. Lõppvaade läänest
- 6. Lõppvaade idast